

AZƏRBAYCAN-RUSIYA ƏLAQƏLƏRİ VƏ AVRASIYA İQTİSADİ İTTİFAQI

*Aypara Sədi qızı Rüstəmovə
AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu*

Açar sözlər: *Azərbaycan Respublikası, Rusiya Federasiyası, Azərbaycan-Rusiya əlaqələri, Avrasiya İqtisadi İttifaqı, Gömrük İttifaqı*

Məqalədə Azərbaycan-Rusiya əlaqələri fonunda Azərbaycanın Avrasiya İqtisadi İttifaqına üzvlüyü məsələsinə nəzər salınır. Qeyd edilir ki, Azərbaycan ərazilərini işğal edən Ermənistanla eyni ittifaqda ola bilməz. Məqalədə xalqın, siyasi partiyaların, politoloqların fikirlərinin bu məsələdə dövlətin mövqeyi ilə üst-üstə düşməsi təhlil edilir.

AZERBAIJANI-RUSSIAN RELATIONS AND THE EURASIAN ECONOMIC UNION

Aypara Sadi gizi Rustamova

Key words: *Azerbaijan Republic, Russian Federation, Azerbaijan - Russian relations, Eurasian Economic Union, Customs union.*

The article examines the issue of Azerbaijan's membership in the Eurasian Economic Union against the background of Azerbaijani-Russian relations. It is noted that Azerbaijan cannot be represented in one union with Armenia occupying its territory. The article analyzes the coincidence of the views of the people, political parties and political scientists with the position of the state on this issue.

АЗЕРБАЙДЖАНО-РОССИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ И ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ

Айпара Сади кызы Рустамова

Ключевые слова: *Азербайджанская Республика, Российская Федерация, Азербайджано - российские связи, Евразийский экономический союз Таможенный союз.*

В статье рассматривается вопрос членства Азербайджана в Евразийском экономическом союзе на фоне азербайджано-российских отношений. Отмечается, что Азербайджан не может быть представлен в одном союзе с Арменией, оккупирующей его территорию. В статье анализируется совпадение взглядов народа, политических партий и политологов с позицией государства по данному вопросу.

XX əsrin 90-cı illərində SSRİ dağılıqdan sonra, müstəqillik arzusunun gücü ilə 70 ilə yaxın eyni siyasi, iqtisadi, mədəni ittifaqda olan 15 respublikanın hər biri bir qütbə çəkildi. Bu qütbləşmə bəzi respublikalara hərc-mərclik, bəzilərinə ərazi itkisi, bəzilərinə siyasi və iqtisadi böhran gətirdi.

Ermənistan SSR-in 1988-ci ildən Azərbaycana qarşı başlayan ərazi iddiası Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistan tərəfindən işğalı ilə nəticələndi. Ermənistan SSR ərazisində əsrlərlə yaşayan azərbaycanlılar öz ata-baba torpaqlarından qovuldu, həmçinin, işğal olunmuş Dağlıq Qarabağdan qaçqın düşdülər. Nəticədə bir milyon azərbaycanlı evsiz, vətənsiz qaldı [2].

İqtisadi cəhətdən bir-birinə zəncir kimi bağlanan respublikalar tədricən özlərinə gələrək yeni şəraitdə çətinliklər içərisində suveren dövlətlərini qurmağa başladılar. Bu çətinliklər həm iqtisadi, həm də siyasi sahədə özünü göstərdi. Nəhəng zavodların işi dayandı, nəqliyyat fasilələrlə işlədi. Tədricən ölkələrin suverenliyinin digər dövlətlər tərəfindən tanınması beynəlxalq münasibətlərin nizamlanmasına şərait yaratmış oldu.

Özünü SSRİ-nin varisi elan edən Rusiya Federasiyası da öz müstəqilliyini ikitərəfli və çoxtərəfli əlaqələrin inkişafı üzərində yenidən qurmağa başladı. Rusiya Federasiyası, öz növbəsində Azərbaycanın müstəqilliyini ilk tanıyan dövlətlərdən biri oldu. 1992-ci il oktyabrın 4-dən Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında ikitərəfli əlaqələr səviyyəsində diplomatik münasibətlər quruldu [26, s.12]. Azərbaycanda Rusiya Federasiyasının, Rusiyada isə Azərbaycan Respublikasının səfirlikləri açıldı. Azərbaycanda Rusiya səfirliyi ilə yanaşı, Rusiya Federasiyasının subyektləri olan Tatarıstan Respublikasının (31 dekabr 1992) və Dağıstan Respublikasının (15 avqust 1996) nümayəndəlikləri də fəaliyyət göstərdi [5].

1992-ci ilin oktyabr ayında “Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında dostluq, əməkdaşlıq və qarşılıqlı təhlükəsizlik haqqında” bağlanan müqavilə Rusiya Dövlət Duması tərəfindən 1997-ci ilin dekabrında ratifikasiya edildi [19]. 2004-ci ildə Bakı Bəyannaməsi, 2008-ci ildə Moskva Bəyannaməsi qəbul edildi [16].

Bu sənədlərlə yanaşı, tərəflər arasında iqtisadi, ticari, mədəni və s. əlaqələrin qurulması və inkişafına aid çoxsaylı sazişlər bağlandı. Azərbaycan və Rusiya arasında indiyədək 140 sənəd imzalanıb. Qəbul edilmiş hüquqi

sənədlər və normativ aktlar Azərbaycan və Rusiya arasındakı münasibətlərin dövlətlərin müstəqilliyinə və suverenliyinə qarşılıqlı hörmət, ərazi bütövlüyü, mövcud sərhədlərin dəyişdirilməməsi, bir-birinə zor və güc tətbiq etməmək, insan hüquq və azadlıqlarının tanınması və beynəlxalq hüququn digər prinsiplərinə uyğun şəkildə inkişaf etməsinə şərait yaratmışdır.

Yaradılan möhkəm hüquqi baza iqtisadiyyat, ticarət, kənd təsərrüfatı, yanacaq-energetika, elm və təhsil, mədəniyyət, idman və digər sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsinə imkan vermişdir.

Qəbul olunmuş hüquqi sənədlərlə yanaşı, dövlət rəhbərlərinin qarşılıqlı səfərləri zamanı söylədikləri konseptual çıxışlar və bəyanatlar da iki ölkə arasındakı əlaqələrin inkişafına xidmət etmişdir.

Azərbaycan və Rusiya Prezidentlərinin səfərləri hər iki ölkənin münasibətlərinin daha da aydınlaşmasına və inkişafına təkan verdi [3, s.20]. Bundan sonra ölkələrimiz arasında hökumətlərarası, parlamentlərarası əlaqələr də formalaşdı. Qeyd etmək yerinə düşər ki, səfər çərçivəsində (2001) V.V.Putin Bakı Slavyan Universitetində olmuşdur. Universitetin Elmi Şurasının qərarı ilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti V.V. Putinə “ölkələrimiz arasında elmi, iqtisadi və humanitar əlaqələrin inkişafı və möhkəmləndirilməsi istiqamətindəki xidmətlərinə, yüksək hazırlıqlı mütəxəssislərin yetişdirilməsi üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına, integrasiya proseslərinə göstərdiyi qayğıya görə Bakı Slavyan Universitetinin “Fəxri doktoru” adı verilmişdir [3, s.37].

Qədim tarixə malik olan Azərbaycan-Rusiya əlaqələri artan və genişlənən xətlə inkişaf edir. Xalqlarımız bir-birinə qaynayıb qarışmış, qarışıq nigahlar bağlanmışdır. Hazırda Azərbaycanda 120 min rus əhali yaşayır. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 340-dan çox məktəbdə rus dilində təhsil aparılır [27, c.196]. Rusiyanın aparıcı universitetlərinin iki filialı mövcuddur. Rusiyanın bir sıra informasiya agentliklərinin Azərbaycanda müxbir məntəqələri var və rus dilində 50-dən çox qəzet və jurnal nəşr edilir. 2010-cu il siyahıyaalınmasına əsasən Rusiya Federasiyasında 603,070 nəfər etnik azərbaycanlı yaşayır [8]. Bu xalqlar yaşadığı dövlətlərin bərabərhüquqlu vətəndaşı kimi hər iki ölkənin siyasi, iqtisadi, mədəni həyatında yaxından iştirak edir, özlərinin ictimai, dini təşkilatlarını yaradaraq sərbəst fəaliyyət göstərirlər.

Azərbaycanda Rusiya mədəniyyəti günləri, Rusiyada Azərbaycan mədəniyyəti günlərinin mütəmadi keçirilməsi ölkələr arasında mədəni əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynayır.

Azərbaycan-Rusiya iqtisadi əlaqələri uğurla davam edir. Hər iki ölkə bir-birinin iqtisadiyyatına investisiyalar qoyur. Rusiya və Azərbaycanı qonşu dövlətlər kimi həm dəmir yolları, həm avtomobil yolları, həm də sərnişin və yükdaşımaları üçün hava yolları birləşdirir. Azərbaycan və Rusiya nəqliyyat və tranzit sahəsində əməkdaşlıq edir. Şimal-Cənub və Şərq-Qərb nəqliyyat

dəhlizlərinin inkişaf etdirilməsi iki ölkə arasındakı iqtisadi əlaqələrin genişlənməsinə şərait yaradır. Rusiya Azərbaycan iqtisadiyyatına 4 milyard dollar investisiya qoyub [25, c.106]. Azərbaycan Rusiyadan 5 milyard dollar dəyərində hərbi təyinatlı məhsullar almışdır. Azərbaycan bazarında Rusiyanın iştirakı ilə təxminən 700 birgə şirkət fəaliyyət göstərir. Azərbaycan Rusiyanın 83 subyektindən 78-i ilə iqtisadi əlaqələr saxlayır [28, c.123].

Ölkələrimiz arasında çoxtərəfli əlaqələr Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) çərçivəsində də genişlənməmişdir. İllərlə bir yerdə olan respublikalar Rusiya Federasiyasının təklifi ilə 1991-ci ildə Müstəqil Dövlətlər Birliyini yaratdılar. Ermənistanla müharibə şəraitində olan Azərbaycan uzun müddət Ermənistanın da daxil olduğu MDB-yə üzv olmaqda tərəddüd etdi. Rusiyanın ATƏT-in Minsk qrupunun (1992) həmsədri olması və bu qurumun Ermənistana təsir edə biləcəyi ehtimalı ilə Azərbaycan da MDB-yə üzv oldu (20 sentyabr 1993) [22, c.93]. İllər keçdi, həm MDB çərçivəsində, həm də ikitərəfli əməkdaşlıq çərçivəsində Azərbaycanın Rusiya ilə əlaqələri genişləndi. Azərbaycan bölgədə iri neft, qaz, nəqliyyat layihələri həyata keçirməyə başladı.

XXI əsrin global çağırışları fonunda Azərbaycan Respublikasının strateji tərəfdaşı Rusiya Federasiyası Avropa İttifaqına alternativ olaraq Avrasiya İqtisadi İttifaqında (Aİİ) birləşmək layihəsini irəli sürdü. Həmin dövrdə dünyada 85 regional ticari və iqtisadi birliklər və təşkilatlar fəaliyyət göstərirdi [29, c.8]. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu təşkilatlar içərisində həqiqi inteqrasiya modeli olaraq Avropa İttifaqı inkişaf edə bilmişdir. Qərb dövlətləri və siyasətçiləri Aİİ-nin yaranması haqqında ideyanı SSRİ-nin bərpası kimi də qiymətləndirdilər. ABŞ-ın keçmiş dövlət katibi Hillari Klinton Avrasiya ideyasına qarşı belə bəyənətlə çıxış etmişdi: “ABŞ İqtisadi inteqrasiya adı altında Sovet İttifaqının yeni versiyasının yaranmasına yol verməməyə çalışacaqdır. Hazırda bölgənin sovetləşməsinə cəhdlər göstərilir. Bu ittifaq Gömrük İttifaqı, Aİİ və ya başqa cür adlana bilər. Bu barədə aldana bilmərik - biz həqiqi məqsədin nə olduğunu bilirik, prosesi ləngitmək və dayandırmaq üçün səmərəli yollar tapmağa çalışırıq” [31].

2010-cu ildən başlayaraq Rusiya, Belarusiya və Qazaxıstanın Avrasiya İqtisadi İttifaqının (Aİİ) yaradılması təşəbbüsü 2014-cü ildə gerçəkləşdi [23, c.35; 30, c.9]. May ayının 29-da 28 bölmədən, 118 maddədən ibarət Müqavilə imzalandı [9].

Aİİ 2015-ci il yanvar ayının 1-dən fəaliyyət göstərməyə başladı [24, c.17].

Sonradan Ermənistanın, Qırğızıstanın da üzv olduğu AİB - İran və Çinlə də ticarət əməkdaşlığı haqqında saziş imzalanmışdır.

Azərbaycanın AİB-yə üzv olması barədə təkliflər və dəvətlər cəmiyyətdə zaman-zaman müzakirə edilmişdir. Avrasiya İqtisadi İttifaqının təşəbbüsçüsü olan Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Naziri S.Lavrov 2014-cü

ildə Bakıda səfərdə olarkən bildirmişdir ki, “Aİİ tərəfdaşlarımızın üzünə açıqdır. Azərbaycanın, eləcə də hər hansı ölkənin Aİİ-yə daxil olmasına müsbət yanaşdıq”. Rusiyanın İqtisadi İnkişaf Naziri Aleksey Ulyukayevin fikrinə görə, Azərbaycanın istər Aİİ, istər Gömrük İttifaqında iştirakı məntiqli olardı. Nazir öz fikrini belə bildirmişdir: “Azərbaycan MDB-nin azad ticarət rejimindən faydalanır. Amma daha irəli getmək lazımdır. Aİİ təkə malların azad ticarət bazarı deyil, həm də burada xidmətlər, sərmayə, işçi qüvvəsi də nəzərə alınır. Bu biznesin qorunması deməkdir” [6]. Bu cür təkliflər Azərbaycan xalqında həm narahatçılıq, həm də bəzi dairələrdə ümid yaratmışdı.

Ermənistan Respublikasının da Aİİ-yə qoşulacağı təqdirdə cəmiyyətdə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağla bağlı narahatlığı var idi. Bununla əlaqədar fikirlərə münasibət bildirən S.Lavrov qeyd etmişdir ki, “Qarabağ beynəlxalq danışıqların predmetidir. Bu münaqişə beynəlxalq prinsiplər əsasında həll olunmalıdır. Ermənistan isə bəyan edib ki, Ümumdünya Ticarət Təşkilatına beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmuş sərəhədlər çərçivəsində üzv olub” [10]. Belarusiya Respublikası Xarici İşlər Nazirinin birinci müavini Aleksandr Mixneviç Ermənistanın Aİİ-yə qoşulmasına dair müqavilənin ratifikasiyası haqqında qanun layihəsini parlamentdə təqdim edərkən bildirmişdir: “Dağlıq Qarabağın Ermənistan ərazisi olmaması barədə nota sazişə əlavə olunub...“Ermənistanın Aİİ-yə qoşulmasından sonra, Dağlıq Qarabağ bu ittifaqın bir hissəsi olmayacaq” [11].

Aİİ yaranandan Azərbaycan cəmiyyətində həm dövlət, həm də ictimaiyyət səviyyəsində bu təşkilata üzv olub-olmama və bu üzvlüyün Azərbaycana nə verə biləcəyi məsələləri müzakirə olunmağa başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın Aİİ-yə üzv ölkələrinin hamısı ilə ikitərəfli yaxşı münasibətləri vardır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin qeyd etdiyi kimi, Aİİ-nin təşəbbüskarı “Rusiya bizim üçün münasibətlərimizin ən yüksək səviyyədə olduğu çox mühüm və dəyərli tərəfdaş, dost və qonşudur” [4, s.206].

Lakin problem ondadır ki, bu ittifaqın üzvlərindən biri olan Ermənistan Azərbaycanla müharibə vəziyyətindədir. Belə bir vəziyyət bu ölkələr arasında bütün iqtisadi əlaqələrin ləğvinə gətirib çıxarmışdır. Azərbaycanın da bu ittifaqa üzv olması Ermənistanın bölgədəki layihələrdən uzun illər təcrid olunmasının aradan qalxması üçün ideal variant ola bilərdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev «Rusiya bu gün» Beynəlxalq İnformasiya Agentliyinin direktoru Dmitri Kiselyovla müsahibəsi zamanı “Azərbaycan Aİİ-yə üzv olmağı planlaşdırırmı?” sualına - “İnteqrasiya yolu ilə getmək üçün əlbəttə, əsaslandırma — motivasiya lazımdır. O iqtisadi, sosial, siyasi və hər hansı digəri ola bilər”- cavabını vermişdir [7].

Azərbaycanın Aİİ-yə qoşulmasına ölkə ictimaiyyətinin münasibəti Prezidentin fikirləri ilə üst-üstə düşür. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrinin də rəyinə görə Azərbaycanın Aİİ-yə qoşulması Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin

həlli istiqamətində atılacaq addımlardan asılıdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının xarici əlaqələr şöbəsinin rəhbəri Hikmət Hacıyev Azərbaycanın mövqeyinin birmənalı olduğunu bildirib: “Azərbaycanın ərazi bütövlüyü heç bir halda danışıqlar mövzusu ola bilməz” [17].

Qarabağ Azadlıq Təşkilatının sədri A.Nağının fikrinə görə isə “Azərbaycan Qarabağla Aİİ-yə qoşulmağa razılaşa bilər. Çünki, BMT-yə üzvlük də Qarabağla birlikdə olub” [15].

2015-ci ilin may ayında Azərbaycan və Rusiya xarici işlər nazirlərinin Moskva görüşündən sonra Sergey Lavrov bəyan etmişdi ki, Qarabağ problemi bundan sonra Rusiyanın xarici siyasətinin prioritetini təşkil edəcək və Rusiya bu məsələ ilə bundan sonra daha intensiv formada məşğul olacaq. Moskva tərəfindən Azərbaycan tərəfinə belə ümidverici bəyanatlar səsləndirilməsindən sonra Azərbaycanın Aİİ-yə və Gömrük İttifaqına qoşulması ilə bağlı təkliflərə mövqeyini açıqlayan politoloq Q.Hüseynliyə görə üzvlük belə bir şəraitdə mümkündür: “Qarabağ problemi beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq Azərbaycanın ərazi bütövlüyü çərçivəsində həll edilir və bundan sonra Azərbaycan Aİİ və Gömrük İttifaqı ilə bağlı məsələyə müsbət reaksiya verir” [19]. Azərbaycan və Rusiya xarici işlər nazirlərinin Moskva görüşündən sonra yaranmış vəziyyəti təhlil edərək demək olar ki, Qarabağ münaqişəsinin həllində ciddi dönüş ola bilər [7].

AXCP sədrinin müavini Razi Nurullayev 2013-cü il Azərbaycanda prezident seçkiləri ərəfəsində Putinin Bakıya gəlməsini Azərbaycanın Aİİ-yə qoşulması barədə ilkin razılığın əldə olunması ilə əlaqələndirərək, narahatlığını ifadə etmişdir [1]. Razi Nurullayevin narahatçılığına səbəb Rusiya Rederasiyasının Prezidenti V.Putinin Gümrüdə keçirilən Ermənistan-Rusiya regionlararası forumunda bildirdiyi fikir olmuşdur [12]. V.Putin bildirir: “Zaqafqaziyyəyə gəldikdə, biz buradan getməyə heç vaxt hazırlaşmamışıq. Əksinə, biz Zaqafqaziyyada öz mövqələrimizi möhkəmləndirməyə hazırlaşırıq” [13]. Politoloq Rasim Musabəyov qeyd edir ki, rəsmi olmasa da Rusiya politoloqlarının fikrinə görə yeddi rayonun əvəzində Azərbaycan Avrasiya İttifaqına üzv ola bilər. Lakin bu, “Rusiyadan şirnikləndirici təklif ola bilər”. Belə bir şərt də Rusiya rəsmi dairələrindən irəli sürülərsə və şərtlərin detalları açıqlanarsa, müzakirələr aparılıb, birmənalı fikir söyləmək olardı [17].

Rusiyalı ekspert, Rusiya Siyasi Tədqiqatlar İnstitutunun direktoru Serqey Markovun Azərbaycan Aİİ-yə üzv olduğu təqdirdə “bu ilin axırına qədər 5 rayon tamamilə Azərbaycana qaytarılacaq və azərbaycanlı ailələr öz evlərinə qayıdacaq” fikrinə münasibət bildiren politoloq Zərdüşt Əlizadəyə görə, 5 rayonun qaytarılması Azərbaycan üçün müsbət məsələdir: “Bu istiqamətdə proseslərin inkişafı münaqişənin mərhələli həllinin əlamətidir. ...Müsbət cəhətlərdən biri də o ola bilər ki, Azərbaycan Ermənistan və Dağlıq Qarabağla iqtisadi münasibətləri bərpa edə bilər. Münaqişənin dayanması və

Azərbaycanın onlarla iqtisadi münasibətlərə start verməsi onlar üçün də çox müsbətdir. Amma mənfi cəhət odur ki, Rusiya sülhməramlıları azad edilmiş ərazilərdə yerləşə bilər. Digər tərəfdən Azərbaycandan tələb edə bilərlər ki, Dağlıq Qarabağın olmayan statusunu da tanıсын”. Politoloq bunun yolverilməz olduğunu bildirmişdir [14].

Rusiya politoloqlarının zaman-zaman Ermənistanın işğal etdiyi 7 rayonun qaytarılması fikrinə münasibət bildirən politoloq Ərəstun Oruculu qeyd edir ki, “Rusiya 7 rayonu qaytarmağın əvəzində Dağlıq Qarabağla təmas xəttimizə “sülhməramlı” yerləşdirmək istəyir. Bu da Rusiya qoşunlarının Azərbaycan ərazisinə yeridilməsi deməkdir. Onlar bununla da vəziyyəti daha yaxından “idarə etmək” istəyir. Bir sözlə, rus ordusu Qarabağa gələrsə, onları çıxarmaq da çətin olacaq” [18].

UNESKO-nun dosenti, AMEA Hüquq və İnsan haqları İnstitutunun əməkdaşı, Qafqaz Tarixi Mərkəzinin direktoru Rizvan Hüseynov isə hesab edir ki, Aİİ-yə üzv olan ölkələr üçün Azərbaycan bölgədə öz mövqeyi olan perspektiv tərəfdaşdır. Aİİ-nin nəzəriyyədən əməli iş keçməsi üçün “İpək yolu”nun keçdiyi bölgələrdə konfliktlərin həllinə çalışmaq lazımdır. İki Qafqaz ölkəsi olan Ermənistan və Azərbaycan arasındakı Qarabağ münaqişəsi Rusiyanın təşəbbüsü ilə dəniz daşımalarından asılılığını azaltmaq istəyən Azərbaycan, İran, Türkiyə, Çin, digər mərkəzi Asiya ölkələrinin də daxil olduğu global layihələrin reallaşması üçün ciddi maneədir [20, c. 53].

Qeyd etmək lazımdır ki, Avrasiya İnkişaf Bankı İnteqrasiya Tədqiqatları Mərkəzinin “Avrasiya İnkişaf Bankının İnteqrasiya barometri” layihəsi üzrə MDB ölkələri arasında aparılan sorğu nəticəsində də GUAM ölkələrinin, xüsusilə də Azərbaycanın Aİİ-yə üzvlüyə münasibəti bütün parametrlərə görə mənfi olmuşdur [21 c.22].

Beləliklə, Azərbaycanda Aİİ-yə inteqrasiya ilə bağlı gedən müzakirələr nəticəsində aydın olmuşdur ki, xalqın, siyasi partiyaların, ziyalıların fikri dövlətin mövqeyi ilə üst-üstə düşür. Azərbaycan xalqının yekdil fikri budur ki, Qarabağ münaqişəsinin həlli yolunda əməli addımlar atılacağı təqdirdə Azərbaycanın siyasi olmayan Aİİ-yə daxil olma məsələsinə baxıla bilər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Aİİ-yə daxil olan ölkələrlə (Ermənistan xaric) sıx iqtisadi, siyasi, mədəni və elmi-texniki əlaqələri mövcuddur. Rusiya Federasiyası ilə əlaqələr isə strateji tərəfdaşlıq səviyyəsindədir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Avrasiya İttifaqına qoşulacaqmı? <http://deyerler.org/170480-azjrbaycan-avrasiya-dttifaqdna-qoeulacaqmde.html> 14 avqust 2013
2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin qaçqınların və məcburi köçkünlərin məsələlərinə həsr olunmuş ümumrespublika

- müşavirəsində nitqi - Respublika sarayı, 27 iyun 1998-ci il <https://lib.aliyev-heritage.org/print.php?lang=az&page=8296056>
3. Əliyev H. Müstəqilliyimiz əbədidir.K.32, yanvar, 2001 - mart, 2001. Bakı: Azərənşr, 2010, 512 səh. s.20.
 4. Əliyev İ.H. Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putin ilə təkbətək görüş / İnkişaf – məqsədimizdir. Çıxışlar, nitqlər,bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər. Bakı: Azərənşr, 2019, 392 səh. s.206.
 5. <https://azerbaijan.mid.ru/web/azerbaijan-az/subjects>
 6. <http://az.strategiya.az/news.php?id=10077> 02.06.2014
 7. <https://az.sputniknews.ru/azerbaijan/20161018/407394850/prezident-aliev-karabah-kompromiss-vozmozhen.html>
 8. <https://sputnik.az/politics/20150527/400149554.html>
 9. <http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0491/perep01.php>
 10. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31565247
 11. <http://deyerler.org/210561-sergey-lavrov-vazjrbaycandn-avrasiya-dttifaqdna-djvjt-edilmjsi-ilj-badld-heg-bir-formal-vj-ya-rjsmi-tjklif-olmaydbv.html>
 12. <http://deyerler.org/234166-ermjnistandn-add-yj-qoeulmasdndan-sonradadldq-qarabad-bu-quruma-daxil-olmayacaq.html>
 13. <http://deyerler.org/181692-vladimir-putin-vrusiya-cjnubi-qafqazda-gz-mgvqeljrini-mghkjmljndirmjk-niyyjtindjdirv.html>
 14. <http://deyerler.org/309147-zjrdget-zhlizadj-v5-rayonun-qaytardlmasd-mgqabilindj-azjrbaycandan-ciddi-ggzjetljr-tjljb-edilj-biljrv.html> 14 aprel 2016
 15. <http://deyerler.org/226058-akif-naddan-avrasiya-dttifaqd-agdqlamasd.html>
 16. <http://www.e-qanun.az/framework/2590>
 17. <http://www.eqanun.az/framework/15611>
 18. <http://www.teleqraf.az/index.php/aktual/3615-%E2%80%9C7-rayonun-qaytar%C4%B1lmas%C4%B1%E2%80%9D-bizim-xeyrimiz%C9%99-deyil>
 19. <https://sputnik.az/politics/20150527/400149554.html>
 20. Азербайджан заключил выгодный договор с Россией. Газ., "Коммерсантъ" 14 октября 1992 г.
 21. Гусейнов Р. «Евразийские транзитные проекты, как фактор решения армяно-азербайджанского нагорно карабахского конфликта»// «Право и Политология», май 2017, № 35, стр. 52-56.s.53.
 22. Задорин И.В, Мальцева Д.В. , Шубина Л.В. .Отношение населения стран СНГ к основным аспектам Единого экономического пространства // ЕЭИ, № 1 (26) февраль 2015, с.5-25. с.22.

23. Калиш Я. В. Евразийская интеграция: идейные основания, политический опыт, вызовы и перспективы: дисс. на соиск. уч. ст. к. полит. наук. /Федеральное Государственное Автономное Образовательное Учреждение Высшего Образования «Российский Университет Дружбы Народов».Москва, 2018, 208 с. с.93.
24. Кембаев Ж.М. Региональная интеграция в Евразии: основные признаки, проблемы и перспективы // Российский юридический журнал. 2016. № 1. С. 32-45.с.35.
25. Курылев К. П., Станис Д.В. Процесс Развития Евразийской Интеграции: История, Современные Проблемы и Перспективы // Современная Наука, 2015 №4, с.13-18, стр.17.
26. Нуриев Э.Э. Российско-азербайджанские отношения в современных геополитических реалиях // «Проблемы национальной стратегии». М., 2011. № 1. с. 106.
27. Российско-Азербайджанские отношения за 20 лет. История и перспективы. Баку: SAM, 2011, 122 с. стр.12.
28. Рустамова А. Деятельность общественных организаций российских общин в Азербайджанской Республике. Государство и право народов Кавказа: становление, развитие, современное состояние /Материалы Международной научнопрактической конференции. Махачкала, 14–15 декабря 2018 г. Сборник научных статей. – Махачкала, 2019, - 248 с. с.196.
29. Рустамова А.С. Законодательные акты, регулирующие азербайджано-российские (дагестанские) отношения / Материалы Международной научно-практической конференции «Правовая культура народов Кавказа: становление, трансформация и перспективы». Махачкала, 26-27 ноября 2020 г. Сборник научных статей. Махачкала: ИП Джамалудинов Типография А-4, 2020, 154 с.120-127. с.123.
30. Шумаев В.А., Галушкин А.А. и др. Современные проблемы региональной экономической интеграции (на примере Европейского союза и Евразийского экономического союза. -Москва: ЮСТИЦИЯ, 2016. -268 с.
31. Чарльз Кловер. “Клинтон обещает не допустить возникновения нового Советского Союза”
<https://inosmi.ru/politic/20121208/203094353.html> 08.12.2012